శ్రీః

ఆర్యవాణి

గ్రంథకర్త:

వైద్యవిద్వాన్, నారునాగనార్య

కోడూరు

Printed at
the Vavilla Press, Madras.
1939.

సదయుఁడు సుపజ్ఞుఁడున్ గవి సత్తముండు
సరసుఁ డస్మద్గురుఁడు వేద సత్కులుండు
నైన వేంకటకృష్ణ శ ర్మాహ్వయునకు
నంకితమొనర్తు మత్కృతి నతులభక్తి!

శ్రీః

కళ్యాణోదంతము.

శ్లో. "వాంఛా సజ్జనసంగమే పరగుణే ప్రీతిర్గురౌ నమ్రతా
విద్యాయాం వ్యసనం స్వయోషితి రతిర్లోకాపవాదాద్భయం,
భక్తిశ్శూలిని శక్తిరాత్మదమనే సంసర్గముక్తిః ఖలే
యేష్వేతే నివసంతి నిర్మలగుణా స్తేభ్యో నరేభ్యో నమః."

భర్తృహరి.

మహాశయులారా! సుగుణము లనేకవిధములు. వాని తెలుంగు లెఱుంగుట శక్యముకానిపని. సామాన్యముగాఁ బరోపకారనిరతి సద్గుణవర్యమని పేర్కొనంబడును ఏనుఁగుపాదమున సకలజంతువులపాదము లిముడునట్లు పరోపకారమను సద్గుణమున నన్నియు నిముడఁగలవు సకలశాస్త్రసారము పరోపకారనిరతియే యనవచ్చును అది రెండువిధములు భరణరక్షణములని వానిపేరులు అన్నదానాదులఁ గాపాడుట భరణము. ఆపదలనుండి కాపాడుట రక్షణము అని పెద్ద లందురు రక్షకుఁడనఁగా భగవంతుఁ డొక్కఁడే యని నిర్ణయము అన్నదానాదులఁ గాపాడునట్టి భరణముకూడ రెండువిధము లనవచ్చును విద్యనేర్పి జ్ఞాన మలవడునట్లొనర్చుట సంసారయాత్రకుఁ దోడ్పడుట, యనునవియే యవి ఈ రెండు తెలుంగులందుఁ దొలుతఁ బేర్కొనఁబడినది శ్రేష్ఠము అవి తన్మూలమునఁ నిత

రులకుంగూడఁ దోడ్పడఁ గలదు. విద్యారూపమున భరించు టు త్తమమనుట నిర్వివాదాంశము

విద్యాదానమున నొకఁడ నేకులను బోషింపఁ జాలఁడు. కవిపండితులలో నెవఁడధికుఁడను ప్రశ్నము వచ్చినపుడు కవియే యనవలయును కవి శాశ్వతుఁడు మహోపకారకరణదక్షుఁడు పండితుఁడు కృతిగాక తక్కిన స్థిరసంతానములవలె నున్నచో టనే ప్రకాశించువాఁడు కవి కృతియాపమున నెల్లయెడల నేకకాలమున నుండఁగలఁడు కావుననే "సుకవితా యద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్" అని భర్తృహరి తేటపఱచెను కావునఁ గవి శాశ్వతస్థితిగలవాఁడనియు నిత్యతృప్తుఁడనియుఁ దేటపడు చున్నది.

ప్రస్తుత మీ ప్రస్తావమునకుఁ గారణమైన యొక కవిచరిత్రము. కడపమండలమున రాజంపేట యను నుపమండలమునఁ గల కోడూరునివాసముగాఁగల శ్రీయుతులు వైద్యవిద్వాన్ నాయనాగనార్యులు వైద్యవృత్తి జీవనప్రదయగుచుండ నిస్వ కుటుంబమునఁ బుట్టినను నిత్యతృప్తిగలిగి భాషాసేవచేఁ గాల ముంబుచ్చుచుఁ బెద్దలసంగతి నభిలషించుచునుండు సత్కవిపతం సులు సలక్షణభాషయన్నఁ దలనొప్పి యనుపెద్దలు పెక్కండ్రు తక్కుమిగిలి ప్రాచీనకవిత్వము నిస్సారమనియు, దానిం బఠించుట వ్యర్థకాలక్షేపమే యగుననియు నొక్కినొక్కి వక్కాణించు నిక్కాలమున సలక్షణభాషతో నాట్యవాణి యను పొత్తమును వ్రాసిరి యతిమొదలగు నియమముల వదలక పాఠకులకు సుబోధకముగా నుండునట్లు గీతపద్యముల సలక్షణభాషతో గ్రంథము నడపఁబడినది అందుఁ దొలి పద్యము

శ్రీమదోంకార పీఠివ • సించి జగము
లప్రతిహతాజ్ఞఁ బాలించి • యాశ్రితాళిఁ
గరుణఁ బెంచిన తల్లి నా • గన్నతల్లి
లలిత పరతత్త్వకలిత నేఁ • దలఁతు భక్తి.

అని వ్రాసిరి తొలిపద్యము కవి మనస్తత్త్వమును దెలుపు నని పెద్దలందురు దీనిం బట్టిచూడఁగా భక్తిరసప్రధానమగు మనోవృత్తిగలవారని తేలెడిని పరతత్త్వకలిత = అనుటంబట్టి సద్గురువులమూలమునఁ బరదేవి వాస్తవస్థితిఁ దెలిసికొని తద్భక్తి సంభృతస్వాంతుఁ డయ్యెనని తోఁచెడిని కామేశ్వర ప్రాణానాడీ = అను నామమునకు భాష్యమునందు "కామేశ్వ రస్య శివకామస్య ప్రాణనాడీ జీవనాడీవ తదుక్తమాచార్య భగవత్పాదైః

సుధా మప్యాస్వాద్య ప్రతిభయజరామృత్యుహారిణీం
విపద్యంతే విశ్వే విధిశతమఖాద్యా దివిషదః,
కరాళం యత్క్ష్వేళం కబళితవతః కాలకలనా
న శంభో స్తన్మూలం తవ జనని తాటంకమహిమా.

అని యున్నది. ఈభావమే పైసమాసము బోధించుచున్నది. ఇకాలమున నిదియు విచిత్రమే యనఁదగియున్నది ఇందు నైతికము, మతము, సాంఘికము, రాజకీయము, జిజ్ఞాస, వివిధ విషయములు అను విషయములు చర్చింపఁబడినవి కవిగారి తెలివితేట లాయావిషయముల విచారించునపుడు పాఠకులకుఁ దెలియకపోవు. చక్కనిమార్గమున గ్రంథము సాగింపఁబడినది శైలి మనోహరముగా నున్నది. పుస్తకమంతయు నీతిసార ముగా నున్నది ఈ గ్రంథరత్నమునందు,

సదయుఁడు సుప్రజ్ఞుఁడుగ్ బుధ॰సత్తముండు
సరసుఁ డస్మద్గురుఁడు వేద ॰ సత్కులుండు
నైన వేంకటకృష్ణ శ॰ర్మాహ్వయునకు
నంకిత మొనర్తు మత్కృతి ॰ నతులభక్తి.

అని వ్రాయఁబడినది దీనింబట్టి పరికింపఁగాఁ బైన వ్రాయఁబడిన విషయము సత్యమే యని తేలకపోదని నావిశ్వాసము

శివేరుష్టే గురుస్త్రాతా గురౌరుష్టే న కశ్చన.

అను న్యాయమునను సరించి గురుభక్తి యున్నఁగాని దేవతా భక్తి యుండదు ఈకవితల్లజునకు గురుదేవతాభక్తి దృఢముగఁ గలదనుట స్పష్టము తెలికులలోఁ గవులీప్రాంతమునఁ గానరానన్నకొఱంతను వీరు తీర్చిరని యబ్బురంపడుచున్నాను. వీరి ముద్రితగ్రంథములలో నిదియే మొదటి దనుకొనియెదను ఇది చక్కనిపాకమున నలరారుచున్నది ఇంక నిట్టిగ్రంథములం బెక్కింటిని వ్రాసి కడపమండలవిఖ్యాతిని బెంపొందింపఁగలరని విశ్వసించుచున్నాను పరమేశ్వరి యీకవితల్లజులకు దీర్ఘాయురారోగ్యభాగ్యములం బ్రసాదించుగాక

ఇట్లు విన్నవించు విద్వద్విధేయుఁడు,

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ

శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

ప్ర శం స.

శ్రీయుతులగు నారునాగనార్యవిరచితమగు నీ చిట్టిపొత్తమును సంపూర్ణముగఁ బఠించితిని. ఇందలిపద్యంబులన్నియు గీతంబులు. ఇవియన్నియుం సరళపదభూయిష్ఠంబులై విన్నయంతనే, చదివినయంతనే మనంబునకానందంబుం గూర్పఁజాలి యున్నవి. ఇందు సాంఘికము, రాజకీయము, నైతికము, మున్నగువిషయంబులు మానవసమాజశిక్ష కుపయుక్తములుగఁ బ్రతిక్షణము వ్యవహరింపఁదగిన యంశంబులతో నొప్పారుచున్నయవి. ఏ పద్యమున కాపద్యమే నిరుపమానముగ నున్నది. గ్రంథకర్తగారికిఁ గల లోకానుభవము వర్ణనాతీతమనుట యతిశయోక్తి కానేరదు. తాఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞను జక్కఁగ నిర్వహించి యీగ్రంథమును బ్రకటించిన వీరికెల్లరును గృతజ్ఞులైయుండక తప్పదు. చదువుటకును వినుటకును నెట్టివారికైన రుచి పుట్టించు నీపద్యములును, నిందలి లోకోక్తులును స్వాభావికములగు వర్తనంబులును, విషయవిభాగంబులును సాటిలేనివి. నిజముగ నీగ్రంథ 'మార్యవాణి' సార్థకనామధేయమని జంకులేక చెప్పఁగలను. నీతిగ్రంథములలో నియ్యది యగ్రగణ్యమని నాతలంపు సహృదయు లగువార లిద్దానిం బఠించి యానందింతురు గాక! వీరిట్టి లోకోపకారకకృతులం బెక్కింటిని రచింపఁ గల శక్తిగలిగి చిరాయురారోగ్యభాగ్యసమేతులయి యొప్పుదురు గాతనుని జగత్పితను మఱిమఱి నుతించువాఁడ. పాఠశాలలయందు బాలికాబాలకుల కియ్యది పఠనార్హముగాఁ గావించి యీగ్రంథకర్తగారికి గ్రంథనిర్ణాయక సభాసభ్యులు చేయూఁత నొసంగుదురు గాక!

శ్రీలలితావిలాసము
కడప
17-8-1939.

సుధీజనవిధేయుఁడు,
జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ,
తెలుఁగుపండితుఁడు,
మునిసిపల్ హైస్కూలు, కడప.

మ న వి.

'ఆర్యవాణి' నాకుఁ జిరపరిచితము అది మృదుమధుర పదవిన్యాసాలంకృతము అపూర్వభావసంభరితము సముచిత రసతుందిలము సుశిక్షితశయ్యాసంశోభితము అట్టిచో రస పిపాసువుల కెవ్వరికి వలపు గొలుపదు ? ఇఁక నాయొక్కని మాట యేల ?

నేఁటి దేశపరిస్థితిం గనులఁ గట్టినట్లుచూపుపట్టునను, సంస్కరణమార్గము లుపదేశించు నవసరమునను, నైతికవిష యములు దెలుపు సందర్భమునను 'నార్యవాణి' కాపేరు సార్థకము రాజకీయ-సాంఘిక-మతదురాచారముల నిర్దాక్షి ణ్యముగ ఖండించునెడల శతారము కొన్నియెడల వేమన యోగిరచనములు, మఱికొన్నిటఁ గవిబ్రహ్మపోకడలు గను పట్టెడు విషయగౌరవముం బరికించుచో నాబాలగోపాలము కంఠస్థములు గాఁదగిన పద్యములు పండితులకు వెగటు గాదు. పామరుల విసిగింపదు సర్వజనాదరపాత్రము ఇట్టికవిత లాంధ్ర వాఙ్మాతకుఁ జొక్కంపుబంగరుసొమ్ములు నిరర్థకశబ్దసంకలిత భావకవితానామకాభాసగ్రంథములు "గిల్టు" నగలు.

ఏవంవిధ గుణరత్నఖని—'యార్యవాణి' నామదిం జూఱగొనుటేమి వింత ? "స్త్రీరత్నం దుష్కులాదపి"—కదా ! ఇఁక నార్యవాణీగతసకలశుభలక్షణములు నన్ను దానిం బరి

గ్రహింపఁ బ్రేరేచుట సహజము. శిష్యావతంసము, చిరంజీవి యాయ్యఁడును సఫలీకృతగురుమనోరథుండయి, యుభయుల యశోలతిక కింతయూఁత ఆంధ్ర ప్రపంచమునఁ గల్పించె. కాని, కృతికిఁ దగుబహూకృతి సేయ, నసమర్థుఁడ నగు నన్నతఁ డర్థించునది, నేను గృతజ్ఞతాపూర్వకముగ నొసఁగఁదగినది, యొక్క వాత్సల్యపురస్సరాశీస్సే అదియే యతనిపురోవృద్ధికి మూలకందమగు కానుకయై యొసఁగుఁగాత!

జగన్నియంత కృతికన్యకకును, దజ్జనకునకు నాతనికుటుంబమునకుఁ జిరాయురారోగ్యభాగ్యము లొసంగుటయ గాక, కృతికర్తచే నిట్టి వింకను బెక్కులు చేయించుఁగాత!

పాత్తము చిన్నదంచుఁ దల
పోసి త్యజింతురు గొంద, 'తేల యీ
చెత్తలు చచ్చుగీతములు
ఛీ' యని చూడరు గొంద, ఱెందులఁ
సత్తు నసత్తుఁ దేల్చుటకు
సాంతముగాఁ గనుఁగొంద్రు, గొంద, ఱా
సత్తములే రసగ్రహణ
చాతురిఁ గల్గు విమర్శకాగ్రణుల్.

విద్వద్విధేయుఁడు,

వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ.

వి న్న ప ము.

దేశీయసోదరులారా!

నాహృదయాభిప్రాయముల వెలువరింప నుద్దేశించి యీ "ఆర్యవాణి" పేర గీతపద్యముల వ్రాసితిని ఇయ్యవి ఆంధ్ర ప్రపంచమున కెక్కుడుగ నుపయోగపడునని విజ్ఞుల యాశీర్వాదమే యైనయెడ నాపురోభివృద్ధికి నియ్యదియే మార్గదర్శకముగా గ్రహింతును. విద్యాబుద్ధులఁగఱపిన విద్వాన్ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ గారికి యీమూలమున ఋణవిముక్తి పడయఁ దలఁచితిని మఱియును కావ్యస్మృతితీర్థ కళాప్రపూర్ణ శ్రీజనమంచి శేషాద్రిశర్మగారును, కావ్యస్మృతితీర్థ విద్వాన్ జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారును నాకొనర్చిన విద్యాసాహాయ్యమునకు వారికి సర్వదా కృతాంజలిబద్ధుఁడ నగుటయే గాక యెన్నటికి నాయుపకారము మఱువఁజాలనని మనవి

ఇట్లు,

భాషాసేవకుఁడు,

నారునాగనార్య.

మకాం కడప

ప్రమాథి నిజశ్రావణ శుద్ధ ౫ శనివారము.

నమః శ్రీ మాతృదేవ్యై

ఆర్యావాణి

ప్రార్థనాదికము.

శ్రీమదోంకార పీఠివఽసించి జగము
లప్రతిహతాజ్ఞఁ బాలించి ఽ యాశ్రితాళిఁ
గరుణఁ బెంచినతల్లి; నన్ఽగన్నతల్లి
లలిత! పరతత్త్వకలిత! నేఁ ఽ దలఁతు భక్తి!

2

నీవ నేనయి నారూపు ఽ నీవ వెలసి
తలఁచిచూడ నభిన్నత్వఽదశ వెలుంగు
నేమహాదివ్యతేజ మాఽత్మీయగమ్య
పథనిదేశంబు నద్దానిఁ ఽ బ్రస్తుతింతు

3

ఉపమలున్నవా! యేమి నా ఽ కూహలేదు
కాని భాస్కరకోటి సఽమాన దివ్య
తేజమున వెల్గు నిన్ను నుఽతింపఁ దరమె
మందమతి నైన నాకు శ్రీఽమాతృదేవి

4

నిక్కమగు ప్రేమమెదనె జఽనించుఁ గాని
స్థిరముగాదది చపలతఁ ఽ బరఁగు కతన
నిలుకడం గలభక్తి నీ ఽ దలఁతు నేని
మైమఱతు నెట్లు నుతియింతు ఽ మాతృదేవి

5

భుక్తికై వేఁడుకొనలేదు ఽ ముక్తికొఱకు
వాంఛ యిసుమంతలేదు నీఽపదసరోజ
మధువునకుఁ దపియించెడి ఽ మధుకరమును
నన్నుఁ ద్వద్భక్తుఁ గృపఁజూడు ఽ కన్నతల్లి!

6

మాయ కనుఁగప్ప నీయున్న ఽ మఱుఁగు తెఱుఁగుఁ
దెలిసికొనలేక తడఁబడి ఽ తిరుగువేళ
భూతమటు వెంటనంటి యఽభూతపూర్వ
కరుణఁ గాపాడుదువె! నన్నుఁ ఽ గన్నతల్లి!

7

త్వన్మహామహిమలఁజాటు ఽ బహుళసృష్టిఁ
గాంచి తనివోక మిగుల నఽక్కజమునందు
స్వాంతమును గనె పరవశఽత్వంబు నన్నుఁ
బొగడఁ బూనఁగ వాక్కును ఽ నెగడదమ్మ!

8

మొదట పుట్టిల్లు నెల్ల వేల్పులకు, సర్వ
సృష్టికిన్మూల మన్నిటఁ § జెలఁగుశక్తి
ప్రాణిచైతన్యహేతువు § ప్రకృతిరాజ్ఞి
వీవెగా మాతృదేవి నీ § కెన గలుగునె ?

9

పాలలో నేయివలెఁ గానఁబడకయుండి
యింతటంతట మాచెంతనే వసించి
పొంచి డాఁగురుమూఁత లాడించునట్టి
నీజగన్మాయ వర్ణింప § నేరఁ దల్లి!

10

ప్రకృతిమహిమలు దెలియఁ గల్పములె సాల
వనఁగఁ బ్రకృతికతీతవౌ § నినుఁ గనంగ
నెంతకాలము పట్టునో ! § యెవ్వఁడెఱుఁగు
బాలుఁడ జడుండఁ దెలియంగఁ § బల్కవమ్మ!

11

అందఱన నమ్మి నుతియింతు § నంతెకాని
నిన్నుఁ గనుఁగొనుమార్గమ్ము § నెమకఁ గలనె ?
వట్టి నుతులకె నీపదస్పర్శనంబు
సలుపుభాగ్యము గలుగునే? § జనని, చెప్పుమ!

12

పాంచభౌతిక మైనట్టి ప్రకృతిశోధ
నమున మాభావలతలై పోకములవలెకె
కొనలు సాగెను; దాని మించినఁ గదమ్మ
దివ్యమగు త్వత్ప్రభావంబుఁ దెలియఁగలదు!

13

తా నెవం డేల పుట్టె జగానఁ జేయఁ
దగినకృత్యము లేవి? బంధనవిముక్తి
మార్గ మెయ్యది? యేది? గమ్యస్థలంబు
సుంత యోజించు నరుఁడె, నిజముజూడఁదివురు!

14

ప్రకృతి శోధించి నీసృష్టిపాటవంబుఁ
గాంచి పరవశుఁడయి పులకరించుఁ గాన
నీదుభక్తుఁడె! నీకృపానీరరాశి
మునిఁగి నిరతిశయానందమున వెలుంగు

నైతికము.

బింకమున మీసములు మెలి । పెట్టి బయటఁ
బులులవిధమున గర్జించు । పురుషు లింట
నాండ్ర కడఁ బిల్లులంబలె । నడఁగియుంద్రు
కాముకతకంటె నైచ్యంబుఁ । గలదె తల్లి!

2

సుఖముగా నుండువారలఁ । జుట్టములును
జూడనొల్లరు చెడిపోనఁ । జూచుచుందు
రంతియేఁగాని చేపట్టి । రాదరించి
వీరికంటెను బగతు రె । వ్వారు గలరు?

3

మరణశయ్యను దప్పిమై । పొరలువేళ
నొక్కదాయాదుఁ డగపడ । నోపఁడయ్యొ!
అసువు లేగినవెంటనే । యాస్తికొఱకు
"కుక్కలంబలె కొట్లాడఁ । గోరుచుంద్రు."

4

పతికి మనసునవర్తించు । సతియె యున్న
నంతకంటెను స్వస్సుఖ । మధిక మగునె?
పెండ్లియనఁ దద్దినంబను । వెలఁదియున్న
నంత కధికంబె? నారక । యాతన లన

5

పెద్దలెల్లరుఁ బల్లెల । వీడి నగర
రాజములఁ జేరి; యిఁకవారు । బ్రదుకఁ గలరె ?
పరుల వంచించి సంపదఁ । బడయుచున్నఁ
గొలఁది రైతులకును మట్టి । గొట్టుచున్న

6

కొసరి శిష్యులకడ డబ్బు । గుంజుచొరవఁ
దప్ప నైతికపథముల । విప్పి చెప్పి
స్వకులజనమును బైకిఁ దే।వలయు ననెడి
చొరవలేనట్టి గురులు పె।క్కురుఁ గలారు

7

తెగినగాలిపటాల రీ।తిని మెలఁగు
స్త్రీలుపాధ్యాయినీత్వము । చెంది నేర్పు
విద్యకంటె సదాచార।విధులుఁ గలిగి
యింట నేర్చినవిద్య యెం।తేని లగ్గు

8

పురుషులో ! దాసు లతికామ।మునకు నెపుడు
ప్రమదలో ! బానిసలు నాగ।రికవిధులకుఁ
గాన నన్యోన్యప్రేమంబు । గంగఁ గలిపి
యొండొరుల వంచనము సేయ । నుద్యమింత్రు.

9

శాశ్వతానందసిద్ధి వాంఛఁ గలదేని
త్యాగభోగంబులను జీవతతిని నాత్మఁ
దృప్తి నొందించు చొకక్షణమేని బ్రదుకు
మదియె! జీవితఫలమని యార్యులంద్రు

10

తీపిఁ గలలడ్డు మితిలేక తినిన రోగ
మంకురించెడిరీతి చేదైనమందుఁ
బూని సేవింప నారోగ్యమును ఘటించుఁ
బ్రకృతిగతలక్షణము లెంత వికృతులార!

11

పైపటాటోప వేషాల భ్రాంతిఁ గొలిపి
జనులఁ గికురించుకాలమ్ము జరిగిపోయె
నిగమసత్యపిపాసు లీయుగమునంద
వెలువడిరిగాన వంచకుల్ నిలువఁగలరె!

12

డాబుసరిజీవితంపు బడాయితనము
తమదు పైపసలో లొటారమును జొటఁ
దిరుగు నీనాఁటివైద్యులు తెవులుగొంట్ల
పాలిమిత్తులు క్రియ నాస్తి వారియందు

13

కాలవిపరీతమో యేమొ కాని సొగసు
లాఁడి నడిత్రోవలోఁ బోవ లక్ష్యముంచి
మనసు కక్కుర్తిఁ జెందు; నామానవజడు
భార్య నారీతిఁ జూడ నొప్పగిదిఁ గుందు.

14

కంటికద్దము లోక చేఁతికఱ్ఱ సూటుఁ
బూని చనుదుర్గుణాభ్యాసి నైన జనులు
గొత్తలంబలె వెన్నాడి కొల్లు రకట!
వేసమున మోసపోదురే విజ్ఞవరులు.

15

సుఖము లోడఁగూడ మిత్త్రెక్కి చూడనోపఁ
డాపదలఁ గుందువేళ దయ్యంబు తోఁచు
మనుజుఁ డుత్తమకక్ష్యఁ గైకొనఁ దలంచె
నేని కష్టమహోదధు లీఁదవలయు

16

పగతు లొనరించు గృత్రిమోపాయములకు
ద్వేషము వహించి కీడుఁ గావించుకంటె
స్వగుణదోషవిమర్శన సలిపి చెడుగు
గాంచి పోకార్పఁ గిన్కవహించుటుఅవు

17

ఓషధులు సత్వములు లేక ఽ యుండుకతన
మానవులు కామ్యకర్మ ల ఽ మరగుకతన
చిత్రతరరోగములగుముల్ ఽ సెలఁగుకతన
వైద్యులకుఁ జేఁతినిండుగఁ ఽ బనులు గలిగె

18

పలువిధంబుల రోగముల్ ఽ ప్రబలుకతన
తత్త్వ మెఱుఁగనివైద్యుల ఽ ధాటికతన
మానసికదుర్బలత హెచ్చి ఽ మ్రగ్గుకతన
వీరభారత మెల్ల నిర్వీర్యమయ్యె

19

కులట చేరి చెఱచుఁ ఽ గులవధూరత్నాల,
బంగిముచ్చు చెఱచు ఽ బంధుతతుల,
దుష్టమంత్రి చెఱచు ఽ శిష్టులౌ ప్రభువులఁ,
బరమపాపి చెఱచు ఽ వంశ మెల్ల

20

అఖిలకార్యకలాపముఽలందు ముందు
లాభసంపాదనము పెద్దఽలకె తలంపు;
దానికై సాహసించు పేఽదలకు నెపుడు
తాఁకినఁ మూఁతిగాలుట ఽ తప్పనిసరి

21

చిలుముగలవారు ప్రజలకుఁ ఽ జేయుకీడు
లనుగతంపుఁ బ్రమాదములట్లు దోఁచు;
అనదలజ్జతఁ జేయుకార్యములో? యోర్వ
రాని యపరాధములు గాఁగఁ ఽ గానిపించు

22

వేఁకువనె బొంకినఁగాని ఽ పీడిరాదొ?
కొట్టు తాళము కిల్లల ఽ గుట్టలగుచు;
నన్నృతభోజ్యము వాణిజ్య ఽ మాశ్రయించి
కోటిఁ గూర్చిన నేమి? ప్రాజ్ఞులకుఁ దగునె?

23

బొంకులకుఁ దావు, వంచనములకుఁ జేరు,
అనయములకిల్లు, ద్రోహాల ఽ కాటపట్టు,
నఘములకుఁ బాదు, దుర్నీతి ఽ కాస్పదంబు,
వలదు ఋజుమార్గవర్తికి ఽ వర్తకంబు

24

కులట యెఱుఁగఁ గలదె? ఽ కులసతిమర్యాద;
పిశునుఁ డెఱుఁగఁ గలఁడె ఽ పేదబాధ;
చవట యెఱుఁగఁ గలఁడె ఽ శాస్త్రజ్ఞవిజ్ఞత;
నల్పుఁ డెఱుఁగఁ గలఁడె ఽ యధికుశక్తి.

25

తర్కమునఁ గర్కశతఁ జూపి | తమ్ముమించు
పరమభక్తులు లేరని | బిరుదుఁ గాంత్రు
నోరుఁగలవారు, సాధుల | కూఁపుఁబేరు
లేదు, వాచాచమత్కృతి | లేనికతన

26

సహజసద్గుణసముపేత | జనుని నిత్య
వర్తనంబుల మార్పాటు | వఱల దెపుడు;
జగము నాహ్లాదమున ముంచు | చలువ తేని
శీతలత్వంబు మార్పాటుఁ | జెందఁ గలదె?

27

అమృతసంసర్గమున విస | మమృతమగును,
పాలఁ గలిసిననీరును | బాలె యగును;
భ్రమరమును జేరఁ గీటంబు | భ్రమరమగును;
సజ్జనుని గూడి ఖలుఁడును | సజ్జనుఁడగు

28

దేశద్రిమ్మరియయి ప్రవర్తించి, మిగుల
సుగము మరిగిన సోమరేపగిది మేను
వంచి పనిపాటులను నొనరించఁ గలుగు;
నరయ నాబోఁతు సేద్యాన | కర్హమగునె?

29

పాడుపడి పూజలేనట్టి । ప్రాఁతగుడుల
వంకఁ జూడరు, క్రొత్తదేవళము లెన్నొ
కట్టనెంత్రు జనుల్ వివేకంబుఁ దొఱఁగి;
క్రొత్త యొక వింత ప్రాఁతయు । రోఁతగాదె

30

ఎవ్వఁడేనొక్కఁ డొకత్రోన । నేగ నదియ
యందఱకు "రాచబాట" యై । చందమరయ
"గొఱ్ఱెదాఁటు"నిపించు సీబుఱ్ఱలేని
వారు జగతిని బరిహాసపాత్రులె కద!

31

పడియరుణ్ణా నాల్గుదిక్కులఁ । బడిన సీం
మందె చేరెడుపగిదిఁ బ్రజాళిధనము
పరమధని బొక్కసమునక । వచ్చిచేరు;
మఱల దది పడియు జలమును । మఱలనట్లు

32

మిటుకులాఁడుల బడిఁ జెప్పుమిషను తమదు
జనపదంబులఁ జేరిచి । స్థానికాధి
కారు లొకకొందఱాత్మీయ । కామతృప్తిఁ
దీర్చుకొనఁ జూతు రవినీతి । తెరువువట్టి.

33

రొక్కమును గోకలును సొమ్ము । లొక్కమొగిని
దెచ్చి యిచ్చినఁ బ్రేమంబు । వచ్చి దూఁకు
నడ్డుమాటాడి లేదన్న । యంతమాత్ర
ప్రణయరసమింకు రమణుల।మనములందు

34

జీవయాత్రకు జీవి భు।జింపవలయుఁ
గాని భుక్తికె జీవింపఁ । బూనరాదు
నేఁటి నాగరకాహార।నియతు లకట!
కొంతకాలంబునకె జాతిఁ । గూలఁద్రోయు

35

మైత్రి కల్గినయప్పటి । మంచిపనులె
పగయ గల్గినఁ దప్పులై । పరిణమించు
నట్టియెడఁ గూడ ధీరుఁ డా।త్మాపరాధ
తతి విమర్శించుకొని సత్ప।థమున నడచు

36

శక్తికిందగు కార్యంబె । సలుపవలయుఁ,
దలకుమించినపనికి య।త్నంబు చేయఁ
బాటుమిగులును గార్యంబు । భంగ మొందు
స్థలము మించంగఁ గాలును । జాఁపరాదు

37

అలఁతు లాత్మావసరములు § గలుగువఱకె
చెలిమిసలుపుదు రాపైనిఁ § బలుకరింత;
ఘను లవిచ్ఛిన్నతైలధార నుపమించు
చెలిమి యొనరింతు రెడరులఁ § దొలఁగిచనరు

38

పలుకుబడిఁగల పెద్దల § పంచఁ జేరి
దీనులర్థింప వినరేమి § తెగులో? వారు
బధిరులో? జడమతులో? దుర్వారగర్వ
ధూర్వహులో! వారికేదిమందు § తోఁచదెందు!

39

సతులసుతులను బాంధవజనమునెల్ల
దేశదేశాలఁ దిరిగి సాధింపవచ్చుఁ
గాని కనఁగలమే యేకగర్భజనితు
లైన భ్రాతల నేదేశమందు నేని

40

వనములూడ్చు పరశుజీవి, § పసులఁ జంపు
ఖడ్గజీవియు, బహుళ భోగములఁ గాంచఁ
బండితాగ్రేసరులు బరపిండనిరతు
లగుచు నడలుట, నీకు సహ్యంబె? తల్లి!

41

భక్తి యుండిన లేకున్నఁ బైకి నమ్రు
లయి చరింత్రు ధనాఢ్యులయండఁ బ్రజలు
మిండ దొంగలచేఁ జిక్కి మిడుకువాఁడు
బిక్క మొగమున దండము బెట్టునట్లు

42

వదరుపోతులు కార్యాలపట్ల వ్యర్థ
లంచు నెఱిఁగియు వారివాక్యముల తీపి
కెంతయును ముగ్ధులయి విశ్వసింతురార!
మొఱఁగ నేర్చినకుక్క తాఁ గఱువఁ గలదె?

43

పాలు విసమగు శూరుఁడౌఁ బంద హితుఁడె
యహితుఁడగును కృతజ్ఞుఁడు నగుఁ గృతఘ్నుఁ
డొప్పుఁ దప్పగు దుష్కాల మొదవెనేని
కాలగతిఁ ద్రిప్ప నెవ్వాఁడు కర్త! తల్లి!

44

దొడ్డవారెల్ల ధర్మవిద్రోహమతులు
సన్నవారెల్ల నర్థచంద్రప్రయోగ
పాత్రులు కులక్రమాగతపద్ధతులను
గలుగువార లనాగరకులు ధరిత్రి!

45

చెలిమిఁగలయప్డు మిత్రుని ౹ చిత్రపటము
సమ్ముదంబిచ్చు; నాతండె ౹ శత్రుఁడైనఁ
జెత్తకంటెను బీడు తో ౹ చ్చిత్రమౌర!
నరుమనోవృత్తి యెంతయ ౹ బ్బురమొ? కనుఁడి!

46

కోఱమీసలు మిడిగ్రుడ్లు ౹ గుంతనాసలు
దనరు నయ్యాలచేతి క ౹ ర్ధంబువలయు,
దేహసౌందర్యమే ప్రసి ౹ ద్ధి యనఁదగునె?
సద్గుణశ్రీ దనరకున్న ౹ జనునకెందు!

47

తమ్మిపూదేనెతీఁపి చెం ౹ తనె మెలంగు
కప్ప తెలియునె? యెచటనో ౹ క్రాలుతేటి
తెలియుఁగాక మహాత్ముల ౹ దివ్యమహిమ
దూరగతులట్లు ప్రాంతస్థు ౹ లాపయుదురె?

48

గడుసుఁదన మేలుబడియు రొ ౹ క్కంబుకలిమి
యందఱ గులాములను జేయు ౹ నౌర! తనకు
వ్యక్తి గతమగునమ్రత ౹ వట్టి దనుచుఁ
దెలియునాతండె మతిమంతుఁ ౹ డిలను దల్లి!

49

సాధు లోకలక్షమందిరములఁ సత్రమంద
కలిసిమెలసి వసింత్రు, భూకాంతు లిర్వు
రీ విశాలావనిఁ నివసింపఁ జాల
రార! పేరాస దీనికిఁ గారణంబు

50

పొట్టఁ బొడిచిన ముక్క లేనట్టివాఁడు
చచ్చుగీతాలు నాల్గిడ్చి సంతరించుఁ
బండితుల మెప్పుఁ బత్రికావళి ప్రశంసఁ
బయిగఁ బెదపెద్దబిరుదు లీపాట్లవేల ?

51

కనినమాత్రన భావలతను నిగిర్చి
ననలువెట్టించి మోహవాసనలఁ బెంచి
తగులుపుట్టించి తమకముఁ నెగులుఁగూర్తు
రార! నేఁటినవీన శృంగారవతులు.

52

ఱంకుతనము సేయ రాదంచుఁ దమగ్రంథ
ములను నీతిసూత్రములను గిలికి
సానులింటఁబంచఁ జవటలవలెఁ బండు
కవులనీతు లెట్లు గడలఁ ద్రొక్కు.

53

నా యెఱింగినవఱకు న।జ్ఞానమునకుఁ
గారణము కామమే గాన । సూరివరులు
దాని కెడమీరు తమహృదం।తరములందు,
అట్టివారె కదా ! సుఖం । బధిగమింత్రు

54

నాఁడునాఁటికి బలసిన । నాగరకము
నేర్పె దిసమొలతత్త్వము । నేఁటిప్రజకు
మఱియుఁ గొన్నాళ్ళ కాదిమ।మానవులటు
లెసఁగ సృష్ట్యాదికాలమే । పొసఁగునేమొ ?

55

పేరు పెంపును గన్నట్టి । పెద్దవారు
తప్పులొనరించి యవ్వాని । నొప్పులట్లు
పలుకుబడినేని ధనమేని । వ్యయమొనర్చి
సవరణము సేయుదురు చట్ట।సమ్మతముగ

56

మనసుకంటెను ద్రుతగతిఁ । జనును దుర్య
శమ్ము, సద్యశమనిలమ్ము । సరణి వ్యాప్తిఁ
జెందుఁ, గాన వివేకి యో।జించి దీని
మనసు నిర్జించి విహరించు । మారుతమున.

57

శ్రీయుతుండైన గుణియైన ఽ శిష్టుఁడైన
గురులచేఁ గ్రమశిక్షఁ గైఽకొనఁడయేని
సద్యశోవృద్ధులను బొందఁఽజాలునొక్కొ,
పండునే? మేకుడింపక ఽ పనసపండు

58

తెలియఁదగిన విబుధులచేఁ ఽ దెలియుటొకటి,
తెలిసినవి యాచరించి వృఽద్ధిఁ గనుటొకటి,
తెలిసికొన్నవి ప్రజకు బోఽధించుటొకటి;
యవి ప్రజాహితకృతులంచు ఽ నెన్నఁదగును.

59

గ్రంథ మంకితముం గొనఁ ఽ గలనుదోఁచి
దేవుఁడే మ్రోల నిలఁబడి ఽ దేవులాడఁ
గవికి వాంఛింపఁ దగినది ఽ కలదె! యొండు;
నెందుకిఁక యైహికేచ్ఛాబ్ధి ఽ నీఁదులాఁడ!

60

ఉన్నతాశయపరిపూర్ణుఁ ఽ డొక్కవేళఁ
జిక్కులన్ స్రుక్కినన్ దొల్లిఽచేవ చెడఁడు;
అగ్ని తలక్రిందు లైనంత ఽ నతనిజ్వాల
లెట్లధోముఖములగుఁ బైఽకెసఁగకుండ!

61

ఎందఱున్నను గోరిన । వెన్నియున్నఁ
దల్లి లేకున్న లేనట్లె । దక్కినవియు
నోర్వరానిది మాతృవి।యోగచింత
బాల్యమున నెక్కుడుగ నెట్టి।వానికేని

62

ధనమదాంధు లొకండొక।ళ్ళను దురాశఁ
జంపి యుద్యోగితతికి లం।చంబులిచ్చి
నెలమి సతితోడ సుతులతోఁ । గులుకుచుండ
నవద నిరుపేద యురిశిక్ష । యనుభవించు.

63

హిమనగోన్నతభావము । లమరధునికి
సాటియగు పావనత సుమ।సదృశమనము
శారదా కౌముదీకీర్తి । భారతీయ
పుణ్యసతులకుఁ బెట్టని । భూషణములు.

64

ఆటవెలఁదుల హా।వభా।వాదికములఁ
గాంచి మెయి పొమ్మసిల భ।క్తికలన నట్టు
లాయెనని యన్యులెంచున । ట్లభినయించు
పెద్దలకుఁ గలభక్తి డాం।బికము గాదె!

65

వ్యాధిఁ దవిలినతరువాఁత § నౌషధములు
దెఱపి లేకుండ దిగమ్రింగి § త్రేఁచుకంటె
వ్యాధి వారించుటకుఁ దగు § నట్టి విధుల
నెఱిఁగి జాగ్రత్తఁగొంట యెం § తేని లగ్గు!

66

పెద్ద వేదాంతులమని పే § ర్వెట్టుకొనియు
బ్రహ్మమునుగను జతనంబు § వదలి తమదు
జ్ఞాన మితరులకన్నట్లు § జడులఁ గఱపఁ
ద్రిమ్మరుదు రూళ్ళఁ బడి యుద § రమ్ముకొఱకు

67

కుత్తుకలుగోయు ద్రోహులు § కొఱఁత లేని
నిత్యసంపదలను గల్గి § నెగడుచుందు
రన్యహితకృతికారకు § లంతు లేని
తీవ్రదారిద్ర్యపీడలఁ § దేలుచుంద్రు

68

త్రాగుఁబోతుతనంబునఁ § దానె తెచ్చి
కొనిన బీదఱికమునకుఁ § దనకుటుంబ
మెల్ల ప్రతిబింబమై కూలు § టెఱుఁగఁ డకట!
పాననిరతుఁ డతనికంటెఁ § బశువు మేలు.

69

ప్రకృతిధర్మాలఁ దప్పక ౹ పశువులెల్ల
నడుచుకొనుచుండ మతిఁగల్గు ౹ నరులు పాడి
దప్పి నడయాడ నేమనఁ౹దగును నేఁడు;
పసులకడ నీతిగ్రహియింప౹వలయు జనులు.

మతము.

శాంతిచేఁ గిన్కఁ జెల్మిచే ఽ శాత్రవంబుఁ
ప్రేమచే హింస సమతను ఽ విషమబుద్ధి
సత్యమునను నసత్యంబు ఽ జగతియందు
గెలువవలెనంటయే మహాఽత్ములమతంబు

2

కామినీకాంచనంబులఁ ఽ గడకునెట్టి
మునుపు మతగురువులు లోఽకఽమునఁ జరింప
నేఁటి మతపీఠకర్తలు ఽ బోఽటి లేక
నిదురవోఽలేరు ధనతృష్ణ ఽ నిలుపలేరు

3

తపమొనర్చుట బ్రహ్మాపఽదమ్ముఁ గనుట
జగదవనకృతి సలుపుట ఽ సత్యదీక్షఁ
గలిగి విధ్యుక్తధర్మముల్ ఽ నిలుపు ద్విజుల
చరణరేణువుఁ దాల్తు నా ఽ శిరమునందు

4

ప్రేమసంపూర్ణతకుఁ ఽ బరిణామమైన
త్యాగసంసిద్ధి దానిచే ఽ నగుముదంబుఁ
గనినధన్యుని కిఁక వేఱ ఽ కనఁదగినది
లేదు లోఽకత్రయమ్మున ఽ లేదు! లేదు!

5

సకలశాస్త్రాచరణము లాశాప్రపూర్ణ
హృదయులకుఁగాక నిష్కామపదము వెలుఁగు
నమ్మహాత్ములకేల? మందాతురులకు
గాక! యారోగ్యవంతులకా? తలంప!

6

ఈషణత్రయము నొకింత యీఁగలేరు
ఏననెడిమమత రవంత మానలేరు
సత్యమార్గానఁ గాసంత చనఁగలేరు
పెద్దలని యిట్టిరను గౌరవింపవలెనె?

7

దైవమును నమ్మి సత్యతత్త్వము గ్రహించి
జీవితాబ్ధి స్వయంకృషి నావచేత,
దాఁటఁబూనినవాఁడు కృతార్థుఁ డగును,
గాని పరులను నమ్మినఁ గాఁడు కాఁడు

8

సకలశాస్త్రజ్ఞుఁడే నభోజాతుఁడేని
శీలయుతుఁడేని యోగియే తిరిపుఁడేని
మనుజుఁ డెవఁడేని స్వకృతకర్మఫలమిందు
నందుఁ గుడువక తప్పుకోనగునె సుంత!

9

దైవకృపకింత వర్ణభేదమ్ము లేదు,
తపను నెండకు జాతిభేదమ్ము లేదు,
తెమ్మెరకు స్పర్శఁ గులవిభేదమ్ము లేదు,
సమతయనునది సృష్టినైజమ్ము సుమ్ము!

10

సత్యధర్మదయాదిక సద్గుణములు
లేనియాంతండె యస్పృశ్యుఁడౌ నిజంబు,
అవియ గల్గిన నస్పృశ్యుఁడైనఁగాని
గౌరవార్హుఁ డటందురు సూరివరులు!

11

మనపురాణములందలి మానులకును
వారి గుణకర్మశక్తుల వలనఁ గాక
వంశములఁ బట్టియా? గౌరవంబు గలిగె,
వంశమా గొప్ప? గుణకర్మవర్జితులకు

12

ఎరువు, పిండి, చెత్త ముఱికి నీరును గాలిఁ
గొంచు కుజములీవె మంచిపండ్లు
దుర్విధానములను దొలఁచియట్టులె చూపు
సత్యధర్మములను సన్మతంబు.

13

అరయఁగఁ బ్రలాప సన్నిపాతార్తుఁబోలె?
నిచ్చవచ్చినయట్లు వచింపఁజాలు
మనపురాణములెట్లు సత్యనికషమున
వన్నెకు౯నిల్చి శాశ్వతసత్వంబుఁ గాంచు

14

కర్మపరుఁడౌట నరునకు ధర్మమంచు
గీతలాడిననుడిఁ దిలకింపలేక
యింగితము వీడి పరులకు లొంగి స్వేచ్ఛఁ
జంపికొని భారతీయులు జడతఁ గనిరి

15

కర్మపరుఁడౌట నరునకు ధర్మమనుట
భారతీయులు భావించి బహుళదీక్షఁ
దాల్చి వెనుకడుగిడక యుత్సాహశక్తి
నడుములు బిగించి పనిసేయ నుడుగుఁ జెడుగు

16

ధార్మికాత్ముని విమలచైతన్యశక్తి
విశ్వమున నుపకృతులు గావించుకొఱకె,
ప్రకృతిచే దత్తమయ్యె నాపని ఘటింపఁ
బడనిచో సృష్టి దుర్వ్యథాభరముఁ దాల్చు.

17

విషమమతులకుఁ గలమత । భేదబుద్ధి
విశ్వమతసమ్మతుల కెట్లు । వెలయఁ గలదు,
వేరుపడి, యుప్పుపులుసును । గారముఁ జవి
గూర్చునే యొక్కటిగఁ జేరి । కూర్చుఁగాక !

18

సంసరణవార్ధి దాఁటుట । సాధ్యమనుచు
వెఱ్ఱివేదాంతులను చుంట । వినెదు పిఱికి
వారు సులభంబుగాఁ గా।విబట్టఁ గట్ట !
సృష్టికర్తతలంపు లీ।డేఱు నెట్లో ?

19

ఆత్మశిష్యోద్ధరణమార్గ । మరయలేమి
బాదపూజలు గాన్కలు । వార్షికములు
గైకొనుటతోడనే దృప్తిఁ।గాంచు గురుల
వలనఁ గులములకెట్టి లా।భంబుఁ గలదె ?

20

ముష్టివాఁడైన వేదాంత।ములను దెలుపుఁ
బాటలను బాడి జీవించు । భ:తదేశ
మందు నాధ్యాత్మికాకాంక్ష । యడఁగి నేఁడు
వృద్ధినింగాంచె నైహిక।బుద్ధి మిపుల

21

పడుచుఁబిల్లలకోసమో । కడుపుకూటి
కోసమో క్రీస్తుమతమును । గొనఁ దలంత్రు
కాని యేమతమున లేని । ఘనపదార్థ
మచ్చటనె పుట్టెనని యెవ్వఁ । డానఁగొనును

22

క్షేత్రవాసులు భక్తుల । చెంత నెన్నొ
పేరులం బెట్టి సుంకముల్ । వెఱికి, లోని
కంపుదురలంకృతాశ్మము । లరయుకొఱకు.
వెలపడంతులె? దేవతా । విగ్రహములు

23

ధనము పేర్వెన్నుఁ జేరాస । దాట్లు వేయు
మిండతల గాలిసోఁకిన । మేన్గ గుప్పు
లోకహితబోధనములన్న । మూకభావ
మమరు నీనాఁటిమతగురు । సమితి కకట!

24

అబ్జమిత్రోదయాస్తమ । యంబు లెపుడు
నాయువు హరించి చనుచుండు । టరయ లేరో?
తలఁచికొన్నంత నేల సత్కార్యవితతి
సలుపకయె జాగు చేయుదు । రిలను బ్రజలు.

25

విశ్వమానవకల్యాణ విభవమునకుఁ
బొంగి పొరలు ప్రజాహృదం భోజమధువు
విమతతాపోపశాంతిఁ గల్పించువేళ
భిన్నకులకక్ష లెంచుట వెట్టితనము

26

బొడ్డుదాఁకిన గడ్డాల పొడవుగాక
శమనకింకరులట్లు దండములతోడ
బలిసి తిరుగాడు తాఁటదమ్మలచరిత్రఁ
దడవఁ బనియేమి ? మాయాత్రి దండులగుట

27

జగమునఁగల్గు మతముల సారమిద్ది
యంచెఱుంగక ప్రతిమత మందు ప్రేలు
పెట్టి చవిఁజూడఁ దలఁచిన నిట్టిభవము
లెన్ని కావలె ? తత్త్వమిం కెపుడు గనుట ?

28

ఎంత భౌతికవాదమే నెదురునిలిచి
పోర నాధ్యాత్మికరహస్య బోద్ధ యెఱుఁగుఁ
దెలిపి యెఱుఁగని తత్త్వోపదేశకలన
నయపథంబున జనులను నడుపునతఁడ.

29

సంశయవ్యాధిపీడితుఁ § జక్కఁజేయు
నౌషధముగన్న సద్వైద్యుఁ § డగపడండు
కాని కాలమె యావ్యాధి § కడపుమందు
దానిఁ గనుఁగొన్న వెజ్జన § దైవ మొకఁడె!

30

చిత్తమునఁ గోరినవియెల్లఁ § జిక్కకునికి
జీవసాధననిర్మితి § చెలఁగకునికిఁ
బలుశ్రమము లోర్పుశక్తిని § బడయకునికి
నడలి లోకమ్ము దైవమ్ము § నాశ్రయించె.

31

సృష్టిలోఁ దోల్త మానవుల్ § క్రిములువోలెఁ
గనఁబడినవేళ మతభేద § మనఁ దెలియదు
నాఁడునాఁటికి బలిసిన § నాగరకము
ఋతము గడఁద్రోచి మతభేద § మతకరించె!

32

కామసంతృప్తికోఱకయి § గణికలకోల
మేర్పఱచి వారియాటల § నెలమిఁ గనుచు
నిండ్ల నిల్లాండ్ర మఱచుట § హిందువులకు
సిగ్గు చేటార్యసీమకుఁ § జెడనిమచ్చ

33

లోకవృత్తముఁ గనుఁగొను లోభముడుగుఁ
ద్యాగమునుగాంచు భక్తివిధాన మెఱుఁగుఁ
గష్టసుఖముల ననుభవకలనఁ దెలియు
మనుజుఁ డిఁకఁ దీర్ఘయాత్రలఁ గననిదేమి ?

34

మతమటంచుఁ గులక్రమాగతమటంచు
విగ్రహంబులకడ జంతునిగ్రహంబు
బలుల పేర నొనర్తురు పామరజను;
లదియ శాస్త్రోక్తమని యందు రార్యవరులు !

35

జంతుబలిఁగోరు మతమొక సాధుమతమె !
భిన్నకులతత్త్వ మతమొక ప్రేమమతమె !
అవినయము రేఁచు మతమొక యార్యమతమె !
మతము గాదది పాషండ మతము గాని

36

మామతమె గొప్ప దన్నిధర్మములకుదురు
ఇతరమతధర్మముల లోటు లెన్నొ కలవు,
అనుచు వచియించువారు, జడాత్ములె కద !
కలుగు లోకెందు సమబుద్ధి కొలఁదియైన ?

సాంఘికము.

పురుషునకు మూఁడుకాళ్ళుల ముసలికైన
విధురునకుఁ బెండ్లి తగుఁగాని వెలఁదికెపుడు.
వయసుదానికి విధవకుఁ బరిణయంబు
తగదనెడు శాస్త్రపక్షపాతంబుఁ గనుఁడి.

2

ద్రవ్యపతియింట మరణమే తారసిలినఁ
బిలువకయె పోదు రెల్లరు, పేదయింట
పెండ్లియేయయ్యెఁ జుట్టాలు వేఁడఁబడియు
నరుగ రన్నిటికిన్ మూలమర్థమె కద!

3

దైవకైంకర్యమున దేవదాసియయ్యెఁ
బూర్వ మీనాఁడు కామాగ్నిఁ బొరలునరుల
దాసియైయుంట జాతికంతకును సిగ్గు
పడుపువృత్తికి నొకతెగ విడువఁ దగునె?

4

ద్రవ్యవంతులు కూటిపేదలను రొక్క-
మిచ్చి కొని రనుపేరు లేదేమొ గాని
పశుల నదలించి బెదరించి పనులుఁగొన్న
యట్టినేఁతలుఁ గన దను వవశమగును

5

కోటిబొంకులాడు । కోమటిచే సీవి
సంతరించి సంతోసమున మనుసు
గాని సాధుజనుఁడు । కాసువీసంబీయఁ
దృష్టిపడఁడు ధరణీదేవుఁ డౌర!

6

బహుళదుర్గుణపరివృత । బ్రాహ్మణుండు
దానసంగ్రహణైకవిద్యాగురుండు
శ్రుతులఁ బరియింప నర్హుఁడు । సుగుణవర్యుఁ
డురుయశుండగు శూద్రుఁ డనర్హుండు గాఁడు.

7

విధవయయ్యుఁ బ్రసవవేదన మృతిఁజెంద
స్వర్గపురికి దాని । సాగనంపు
ద్రవ్యమున్నఁ, బేదరాల్ సాధ్వి దివికేగఁ
దిలకమైనఁ గొనఁడు । ద్విజుఁడయారె!

8

మేడిపండుజాడ । మెలఁగెడి టకటొంకు
నాదరమున నజ్ఞులైనఁ గాంత్రు,
డాబులేనివాని । డగ్గఱఁ జేర్పరు
ప్రజ్ఞఁగల్గునట్టి । ప్రజలుఁ గూడ!

9

కల్లు సారాయి గంజాయి । కైపుమిగుల
క్రోలి సోలెడి బంగు। భాయీలు ద్రవ్య
వంతులుగ నున్నసభ గౌర। వంబుఁ గాంతు,
రెద్దడింగుండు సుజనుల । నెవరుఁ గనరు

10

ఇల నధర్మవిచేష్ట లె।న్నెన్ని కలవొ ?
అన్నియుంగల్గు ధనికుండె । వన్నెకెక్కు—
సర్వసద్గుణసముపేత । సాధుజనుఁడు
బీదఱికముకతంబునఁ । బేరుఁ గనఁడు

11

సత్ప్రవర్తనమ్ము । శౌచమ్ము లేనట్టి
బ్రాహ్మణుండు స్తోత్ర।పాత్రుఁ డగును
అవ్వియుండి పరహి।తాదృతిఁ గలమాల
వానిగాలి పీల్ప । రానిదంట.

12

కడుపుదించుకొన్న । కాంత నవీనంపుఁ
గళలఁ దళుకుబెళుకుఁ । గలిగియున్న
నేఁటి నాగరకులు । నీటులకుప్పొంగి
పెండ్లియాడి వెనుక । వెతలఁ గంద్రు

13

ముక్కు మొగము గానము । చక్కనివైనను
పేదవారిబిడ్డ । ప్రియము నిడదు,
క్రోఁతిమొగము పాడు । గానము గల్గిననైన
గొప్పవారిబిడ్డ । మెప్పుఁ గూర్చు

14

బానిసతనంపు టుద్యోగ । వాంఛఁ దవిలి
నేర్చి రాంగ్లము నాస్తుల । నీటఁ గలిపి
తుదకు నుద్యోగమును లేదు । బ్రదుకుకొఱకుఁ
జేఁతిపని రాదిఁకం జెప్పె । జీవరక్ష.

15

స్వకులవృత్తులు దోషదూ । ష్యంబులయ్యె
జాతిహితధర్మతతి దు । రాచారమయ్యెఁ
బెద్దలపథంబులును గొల్ల । సుద్దులయ్యెఁ
ప్రకృతి వికృతిగ మార్చిరీ । పంచజనులు

16

దుర్ధనికజన దుస్సహా । దుర్వివేక
నిత్యనూతన దౌర్జన్య । నిగళబద్ధ
దీనకర్షకలోక మెం । తేనిఁ జావ
పెద్దలు స్వతంత్రమార్జింప । పెనఁగుటేల ?

17

నీతియే లేక చదువులం § దిట్టయగుట
కన్నఁ జదువక నీతిసం§పన్నుఁ డగుట
యెంతయును మేలు నరున, క§దేలయన్న
వానిచే దేశ మభివృద్ధిఁ § బడయఁగలదు

18

విద్యతో జీవనోపాధి§వృత్తి కలుగఁ
గృష్ణపక్ష విరహిత పూ§ర్ణేందుఁ డగును
జీవనోపాధివృత్తితోఁ § జెలఁగ విద్య
లేమి రాహువు కబళించు § సోముపగిది

19

ప్రకృతి కనుయాయులై వేష§భాషలెల్ల
మార్చికొని భ్రష్టులై సత్య§మార్గవిముఖు
లై చరింతురు పైకి సత్యరతులట్టు
లరయఁ జెలుపన చేటలో § నరులు జగతి

20

మూలకందము సంసార§మునకు స్త్రీలు
స్త్రీలకుఁ విద్య నేర్పుట § శ్రేష్ఠమగును,
విద్యవలన వివేకమ్ము § వెలయుకతన
సముచితంబుగ నడుపు § సంసార మతివ

21

లంగరులముంచు వ్యాపారుఽలకు నపేక్షి
తార్థసిద్ధియు సత్యఽమార్గానుగామి
కీప్సితవిఘాతసంభూతి ఽ యేల! యిదియు
భగవదాదేశమో! లేక ఽ ప్రకృతిబలమొ!

22

ధనికునిన్ లుబ్ధునైనఁ బాఽతకునినైన
ఘోఽరదారిద్ర్యపీడితుల్ ఽ చేరవలయుఁ
జండమార్తాండ సునిశితోఽజ్జ్వలనతాప
భారతప్తులు మునిఁడి నేన్ ఽ జేరునట్లు

23

విశ్వములమ్రింగు తమబొజ్జ ఽ పెంచుకొఱకు
నగలికుల జేయుఁ బవలన ఽ కష్టకష్ట
మునకుఁ బాల్సేసి నెత్తురుఽకంఽడలు హరింపఁ
బనులుఁగూర్తురు వీరెపో ఽ దనుజులనఁగ

24

ప్రాజ్ఞతయొ లేక యోగ్యతాఽపత్రమొండు
యెటులొ గాంచిన యవినీతుఁ ఽ డెవఁడొ యొకఁడు
బుడుతలకు విద్య నేర్పంగఁ ఽ బూనుకొన్న
నెన్నటికిఁ గడతేరునో ఽ కన్నతల్లి!

25

అన్నిసంస్థల కధ్యక్షు • లైనవారె
తాముపల్కిన పల్కులఁ • దప్పి స్వార్థ
పరత గుడుగుడుగుంచాల • పగిది నడువ
నితరు లపమార్గమునఁ బోవ • రేమివింత ?

26

కూటికిని గుడ్డకును వాచి • కోవిదాళి
యాత్మదేశాన నూరుపే • రడఁగి చావ
నన్యదేశస్థు పండితమ్మన్యు నొకని
గౌరవించుట యాంధ్రుల • కర్మమమ్మ !

27

ఎంతవాఁడైనఁ దమవాని • నేవగింతు
రల్పుఁడయినను బరుఁడయి • నంత జనులు
బ్రహ్మరథమును బట్టుఁగఁ • బొలుచుందు
రరరె ! పొరుగింటి పుల్లకూర రుచికాదె !

28

నాల్గుకాసులు చేరిన • నాఁటినుండి
వంటవార్పుల పనులకున్ • బానిసీండ్రు
వలసియుండుట కండలు • బలుపుఁజెంది
వంధ్యతకు రుజలకు స్త్రీలు • పాలువడిరి !

29

పాలికో! పన్నునకో! యీయఁబడినభూమి
దున్నుకొని మనుబీదరైతునకు దానిఁ
దక్క నీకుండ లేని నిందలిడి ధనులు
వెతలనిడుదురు తమమాట వినని యంత

30

బక్కచేఁపలఁ బెద్దచేఁపలు భుజించు
కరణిఁ గడుఁబేదపడినట్టి పొరుగువారి
నొక్కటిగఁ జేరి బల్లిదుల్ గుక్కఁగొనఁగ
యత్నమొనరింతు రిది నైజమయ్యె జగతి

31

పాలబుగ్గల మిసిమియు వచ్చిరాని
కురులు నవ్యక్తవాక్కులు గోచి కోక
గట్టఁ దెలియనిబాల్యముఁ గలశిశులకుఁ
బరిణయము సేయుపెద్ద లసురలు గారె!

32

ముక్కుకొనపచ్చలారని ముగుద నకట!
గృహాదరిస్థితభర్తృ దుర్గ్రహామువాతఁ
ద్రోయ సుఖమామె కెటులబ్బు ధీయుతులును
బలసమేతులు నగుసుతుల్ గలుగుటెట్లు!

33

శాస్త్రములఁ జూచి లౌకికచర్య లెఱిఁగి
బుధుల మనుకొన్న పురుషులె బుద్ధిఁదప్ప
నిఁక నుపజ్ఞత లేనినాతుకలు మగలఁ
గలిసి బాల్యాన సంస్కృతిఁ గడవఁగలరె!

34

సుగుణయుతుఁ డెందుఁ బుట్టిన నగుద్విజుండె
దుర్గుణుం డెందుఁ బొడమిన దూష్యకులుఁడె
కులముతో నేమి? గుణములు గలుగలేని?
అధివసించును గుణకర్మలందె కులము!

35

నాల్గుకాసులు గలిగిన నాగరకము
బలిసి పనిపాటులకు మేను వంగ దింత;
సోమరితనాన సాపాటు సాములగుట
హైందవుల కల్మిబల్మి రూపఱె నిజంబు.

36

సంకెలల దొంగ, యుచ్చునఁ జనుఁడు, వలను
పక్షి, ముకుఁద్రాటఁ బశువును బాధనొందు
నట్లు, ధనికులచే లోకు లనుభవింతు
రకట! కొసయూపిరాడని యాతనముల!

37

క్షీరముననుండి తెలుపును ఽ వేఱుసేయ
వీలులేనివిధంబున ఽ నాలుమగల
ప్రణయభావము విడఁదీయ ఽ వలనుపడదు
అది త్రికాలములకు నబాధ్యంబుగాదె!

38

కన్నతలిదండ్రులెడ శ్రద్ధఁ ఽ గననికతన
గురు లుదాసీనభావులై ఽ పరఁగుకతన
భావినాయకు లనఁదగు ఽ భరతసుతులు
విగతమతు లల్పశక్తులు ఽ భీరువులును

39

ఇంతులకుఁ గోకలపయిని ఽ సంతతిపయి
నగలపైనున్న యాకాంక్ష ఽ స్వగృహాకృతుల
దేవభక్తిని దేశసంసేవయందు
వెలయ నెంతయు లాభంబు ఽ గలుగుఁగాదె!

40

ఎప్పు డేకతఁ బెంపంది ఽ యెల్లజనుల
యాదరముగాంచుఁ గనిపట్టి ఽ నందుఁజేరి
తద్విధులకు గులాములై ఽ దానినాయ
కులకొనర్తు సలాములు ఽ గొందఱకట!

41

నూరుగురు పేదరైతుల ǂ నోటికూటి
పంటమేసెడు ధనికుని ǂ బత్తనేని
బోలమువెడలింప శిక్షాస్మృǂతులకు వారు
పాత్రులగుదురు దౌర్భాగ్యǂవశతఁ గాదె!

42

ఐకమత్యవిహీనత్వ ǂ మలసుఁదనము
భౌతికేచ్ఛాపరాఙ్ముǂఖత్వమపనింద
దేవునకుఁ బెట్టుటయు భారǂతీయజనుల
సహజగుణములు గాన ǂ దాస్యమ్ము ప్రబలె!

43

బహుళశిష్యార్జనమ్మునఁ ǂ బలుకుబడియు
నర్ధసంచయమును హెచ్చి ǂ యైహికసుఖ
జీవనమునకు సాయమ్ము ǂ సేకుఱునని
గురువు లూరూరు వృత్తిపై ǂ తిరుగుచుంద్రు

44

వంచకుల మెఱమెచ్చులఁ ǂ బడయనెంచి
దండుగగు షోకులకు డబ్బు ǂ తగులబెట్టి
కడకుఁ దినుటకుఁ దిండియుఁ ǂ గట్ట బట్ట
లేక పెదపెద్ద సాహుకాǂర్లే! తపింత్రు

45

ఇంటనింటను గయ్యాళు ౹ లుంటకతన
కంటికిం బచ్చనగు కల్ప౹కములవంటి
బహుళసంసారములు చీలి ౹ పాడువాఱె
చెట్టుకుం బుట్టకొకఁడయి ౹ చెడఁగవలసె!

46

కన్నబిడ్డలరీతి డ౹గ్గఱకుఁ జేర్చి
వేళవేళకుఁ దగుమేఁతఁ ౹ బెట్టి ప్రేమ
మనిచి తుదకొకదినమున ౹ మమతవీడి
గొంతుకోయుదు రల్పులు ౹ జంతువులను.

47

అదను గనిపెట్టి వినయంబుఁ ౹ గదురఁ జేరి
మ్రొక్కి వేఁడినఁ బనియగునె? ౹ మూర్ఖు చెంతఁ
గఱకుఁ జూపక చెఱకును ౹ నఱకి నమలి
పిప్పిసేయక రసము లభింపఁ గలదె?

48

సహజగుణమగు వంచన ౹ మహరహంబుఁ
దమకు సహకారియగుచుండ ౹ ధర్మపథము
మఱచి సత్యము విడిచి య౹మానుషముగ
మెలఁగి వణిజులు ధనులయి ౹ చెలఁగుచుంద్రు.

49

వెఱ్ఱివేదాంతములు వ్యర్థ౹భేషజములు
టక్కుజ్యోతిషములు మంత్ర౹తంత్రములును
సోమరులఁ జేరి భారత౹భూమి యంద
లేమిడికిఁ గారణంబయ్యె౹ నేమి చెప్ప!

50

అబ్ధినీరము కల్లు హి౹మాద్రి నంజు
డయి ప్రభుత్వపుఁజట్టము౹ లడ్డుపడక
స్వేచ్ఛ యొసఁగిన సంతృప్తిఁ౹ జెందునేమొ?
మద్యపాయికిఁ గల్గిన౹ మధుపిపాస.

51

ధనము దనయింట మూలుగు౹ తరుణమందు
నపరిచితులును బరిచితు౹ లటు చరింతు
రది తొలంగిన నందఱు౹ నపరిచితులె?
ధనము తిందురో? కఱఁగించి౹ త్రావఁగలరో?

52

క్రూరమార్గానుచరులముం౹గొంగుఁబసిఁడి
భయదహంతకులింటి౹కల్పద్రుమంబు
కలుషరాసులకొట్టానఁ౹ గామగవియు
భాగ్యదేవత! సాధుల౹ పాలిదగునె?

53

క్రుంగఁదీసెడు ఋణభార | ఘోరరుజకుఁ
బాలుపడి దేశ మెంతయుఁ | బ్రభ సెడంగ
నర్థమును దుర్వ్యయంబుగ | వ్యర్థపఱచు
డాంబికుల తెల్వి పట్టి వేఁడబము కాదె!

రాజకీయము.

పామునోటను జిక్కు కప్ప యెటు లీఁగ
లను దినఁగ నెంచు ద్రావిడులకును జిక్కి
నొత్తరాంధ్రులు మఱి పశ్చిమాంధ్రుల నిటు
ఱాపిడియొనర్ప నెటులాంధ్రరాష్ట్రమబ్బు ?

2

గుండెపైఁ బెట్టుకొని చేయి నిండుహాయి
నిదురఁ గైకొనుదినము లెప్డొదవునొక్కొ
నీచతమదాస్య శృంఖలానిబిడబద్ధ
కృశశరీరుల కీనాఁటి హిందువులకు

3

ఇహము నశియింపనీ పర మేటఁ బడని,
సత్యధర్మదయాదులుఁ జాటువడని,
ద్రవ్య సంపాదనైక కార్యమ్ము దప్ప
నేఁటిప్రభువుల కింకొక మాట లేదు.

4

ఉద్భవంబాది పరహింస యుగ్గుపాలు
గ్రోలుచునన్నాళ్లు ద్రవ్యాశ పోఁతపాలు
తల్లిపా ల్ద్రావుభాగ్య మెందఱకుఁ గలదో ?
ధర్మవిద్రోహరాజ్యతంత్రజ్ఞులందు

5

రాజరాజుల సర్వసామ్రాజ్యవైభ
వాళి యొకతెప్పపాటులోఁ గూలిపోయె;
అట్టి సంక్షోభమునఁ బ్రజ కెట్టి సుఖము
కలుగ నేర్చును బలితంపు సిలుగు గాక!

6

సంఘసంస్థలసభ్యత సంతరించు
నార్యు లాదర్శనీయ సమాచరణము
కలిగియుండనికతన జగంబునందు
నరులు తలకొక్క దారిఁబట్టి రిది నిజము

7

ఊహలన్నియుఁ గృత్రిమవ్యూహములకు
దారితీయుచు సంకుచితంబు దృష్టి
నెడుగఁ జేయంగ నార్యుల కెట్లు గలుగు
తేజుఁ గూర్చెడు స్వాతంత్ర్యదీప్తు లెడఁద!

8

పసులమేఁతయు నిండారు పాడి పంట
లింటికగు నుపకరణము లీదకంటె
చులకనగుపన్ను సమతయుఁ గలుగునెడల
రైతుబిడ్డ మఱేమి కోరంగలాఁడు!

9

మాతృసేవకు ధనమేని । మానమేని
ప్రాణమేనియుఁ దృణలీల । వదలవలయుఁ
దార్క్ష్యచరితము దీని కు । దాహరణము
గాదె! యాతం డఖండవి । ఖ్యాతిఁ గనఁడె

10

పడుగుపేకలట్లుఁ । బాలకపాలిత
సమరసంబు నెచట । నమరు నచట
రాజ్యకోశసుస్థి । రత్వమ్ముఁ బొనుపడు,
నట్లు గాకయున్న । నగును వెతలు

11

దాస్యముద్రాక్షరములచేఁ । దనరుచున్న
నసహానంపుఁ గథల్ గల । హైందవాళి
పూర్వచారిత్ర మొంటరి । పుఁగా విదేశ
జనులచేఁ జిక్కనద్ది సం । స్కరణ మగునె?

12

ధర్మరతిమై నశించు । హైందవులయుగతి
కత్వము గణించి ధార్మి । కకార్యవిముఖు
లగువిదేశీయు లీరాజ్య । మధిగమించి
యాత్మజీవనలక్ష్యమ్ము । నందఁగనిరి!

13

వేకువను లేచినది మొదల్ ఽ వెఱ్ఱిమొఱ్ఱి
వాదముల నాడుచును బరఽభాగ్యజీవు
లగుచుఁ గర్మపరిభ్రష్టు ఽ లలసమతిని
దిరుగ దేశవిముక్తి యేఽసరణిఁ గలుగు ?

14

విషమమతములు భిన్నతాఽవిషయకములు
బలిసి సంపత్కళల విప్లఽవంబునకును
బతనమునకుఁ గతంబు లౌఽకతన భరత
దేశదారిద్ర్య మెంతో వృఽద్ధిని వహించె

15

స్వపరిపాలనదక్షత ఽ సామ్యబుద్ధి
సర్వజాత్యైకమత్యము ఽ సాగఁ బ్రజలు
రాజ్యతృష వీడి చనుఁడని ఽ ప్రభుల వేఁడ
విడరు దయ్యాలువోలె దోఁఽపిడిని మరిగి.

16

చేతిపనులు లేక ఽ సేద్యంబు నేర్వక
"విద్య విద్య" యంచు ఽ వెఱ్ఱిపట్టి
నగరవాసమును ధఽనవ్యయమును జేసి
బడుగులగుట సిగ్గు ఽ భారతులకు !

17

వేఱొకఁడు వృద్ధినెందిన వెన్నుఁ జఱచి
తన్నుకొనిపోవునేమొ యాత్మయశ మనుచు
వగచుపెద్దలస్వార్థైకపరతచేత
భారతీయులకళలెల్లఁ బాడువాఱె

18

కించిదుద్యోగబలము నార్జించినట్టి
యల్పబుద్ధులు రైతుల నష్టకష్ట
సమితిపా ల్సేయుదురు వారె తమకునెపుడు
జీవరక్షకులంచు యోజింపలేక !

19

బీదరైతులరక్తముల్ పిండి పిండి
యాసవంబు లొనర్చి ద్రవ్యాఢ్యు లకట !
పలుకుబడి పేరుగలుగు పెద్దలకు నిచ్చి
వారినుతులందఁ జూచుట పాడియగునె ?

20

రాజ్యకాంక్షాతిపిశునభూరమణఘాటి
కల్పమానవు లాగక యాత్మబలము
గ్రుంగ సంక్షోభమంది రీ గోడువాపి
విశ్వకల్యాణ మెవఁడు గావించునొక్కొ !

21

గౌరవాంచితపదములఁ గాంచఁ గోరి
దేశసేవకవేష మెంతే ధరించి
ప్రజలఁ గికురింపఁ జూతురు వంచకులగు
స్వప్రయోజనపరు లిది సాధుమతమె ?

22

తమనిరంకుశ చేష్టలఁ దాళలేని
ప్రజలు మా కేకరాట్ప్రభుత్వంబె యింక
వలదు వలదని చాట ! దేవళములందు
నందులంబలె నృపులు గూర్చుందురేల ?

23

ప్రజకు విముఖతఁగూర్చు సూత్రములుగల్గు
దొరతనంబున నధికారులవరు లోకింత
లోకహిత మెంచుమాత్రఁ గల్గునె ఫలంబు
బానిసవదాన్యగుణ మెంతవఱకు జరగు

24

జన్మపుణ్యమౌ స్వాతంత్ర్య మన్న పార్థ
మొకఁ డొసంగఁడు దాని వేఱొకఁడు గైకొ
నంగఁ జాలఁడు కష్టార్జనమున నదియ
దొరకునప్పుడె! దాస్యపుఁ దెఱయుఁ దొలఁగు

25

దుర్బలులపై బలిష్ఠులదోర్బలమ్ము
నకు జయంబాడినుండి యెంతయు నిజంబు
కాని యది శాశ్వతజయమ్ము గాదు తలఁప
దైవకృతధర్మసూత్రాళి దాఁటి చనుట!

26

ప్రబలసంతాపకరవిషవాయుశక్తి
గుములుగుములుగఁ బ్రాణులఁ గూల్చి యదియ
రణజయంబని పాలకాగ్రణులు మివుల
విఱ్ఱవీఁగెద రిఁక ధర్మవిధు లెసఁగునె?

27

పలుకుబడి గల్గి ముందంజ వైచి జనుల
యాదరము గాంచుపక్షంబు నట్టె తెలిసి
కొంకకయె యందుఁ జొత్తురు గోడమీఁది
పిల్లులంబోని కొందఱు పెద్దలెపుడు

28

చండమారుతహతికిఁ బ్రజ్వలితమగును
కాఱుచిచ్చుల దీపమో యారిపోవు
నట్టు లీ రాజకీయవాతావరణము
బలయుతులఁ బెంచు బీదరైతుల నడఁచు.

29

సత్కళావిదు లక్కట ౹ స్వహితపరత
నితరులకు నాత్మవిజ్ఞాన ౹ మీనికతన
భారతీయుల పూర్వ౹కళారహస్య
వితతి నశియించెఁగా ౹ యూరుఁజేరు లేక !

30

అనునిమేష మిసుళ్ళపో౹ల్కని మరణము
పొందుదురు పిఱికిజనులు ౹ పోటుబంటు;
లొక్కసారియె చత్తురి ౹ నిక్క మెఱిఁగి
వీరుఁడవు కమ్ము! ముక్తికై ౹ భారతీయ !

31

పశుబలము జూపి విపదబ్ధిఁ ౹ బ్రజల ముంచి
యమితరాజ్యము చేకూర్చి౹నంత నేమి ?
శాంతి శివసుందరంబు ౹ లెసంగ వేని
కాఱడవి కీడు మఱి వల్ల౹కాటి జోడు !

32

కల్లబిరుదాలకయి ఘనుల్ ౹ కన్నవారి
యడుగులకు మడుగులనొత్తి ౹ యవ్విగాంచి
సురపతిపదంబునొందిన ౹ కరణి సభలఁ
గులుకుదురు జనులను లెక్క ౹ సలుపరింత !

33

ప్రజలొసంగిన సభ్యతాపదవి గూడఁ
దనమహోన్నతశక్తిచే నొనరెనంచుఁ
గుమతి దలపోసి జనులఁ గన్గొన నసహ్య
భావముంజూపు నిట్టిఁడు ప్రతిభఁ గనునె?

34

ఫలము గలదొకొ! బహుళనిర్బంధశాస
నములు నిర్మింపఁ బ్రజల మానసికవృత్తి
చక్కఁ బడదేని గాన సోచంద మెఱిఁగి
పూనుకొనఁ దగును జనప్రబోధమునకు

35

రాట్నము! సుదర్శనంబు, స్వరాజ్యకారి,
మానహీన జనావన దీనరక్ష,
క్షుద్రదారిద్ర్యదళన, ప్రాక్శుభచరిత్ర!
ఆర్యభూదాస్యశృంఖలహారి! నిజము.

36

పెట్టుబడిదారు లిడువెత కట్టి యేడ్చి
పాటకజనంబులోడ్చు కన్నీటివఱద
పాఱి పండించుచున్నది భరతభూమి
దుర్భరాత్యంతదారిద్ర్యదుష్ఫలంబు!

37

ధనమదాంధులయాధిపత్యమ్మునందు
ప్రజకు స్వాతంత్ర్యసౌఖ్యమ్ము స్వప్నవార్త
రైతుదొరతనమెప్పు డేర్పడునొ? యపుడ!
యందఱకు సంపదయు స్వేచ్ఛయనఁ దెలియును.

38

ఉదధులున్నవి ప్రజఁదిన నుప్పు లేదు
అండవులున్నవి పసుల కాహారమసదు
పాఁడిపంటలు గల వసుభవము సున్న
యొఱుకఁ గల దాత్మబలమిల్ల హిందువులకు.

39

ఒకరిపైఁ బెక్కురాధార మూనియుంట!
యాచనకుఁ బూనుపని దొంగ లధికమగుట!
సిగ్గువీడి ఋతేతర జీవులగుట
భారతీయులదారిద్ర్యభరము హెచ్చె

40

ముందున నెనిల్చి యాదర్శపురుషులగుచు
గ్రామపునరుద్ధరణముకై కడఁగకుండ!
నెన్ని సంస్థలు నెలకొల్పి యెంతలేసి
సభల నొనరింపనదియెట్లు సఫలమగును!

41

చొక్కమగు చందనపుఁజర్చ § సోపతాప
మాపుటయ గాక! తావి పె§ల్లదరఁజేయు
నాయకు లొనర్చుపనులు దే§శీయజనులఁ
జక్కఁ జేయుటయే గాక § చాటునీతి.

42

హెచ్చుపదవులవారలు § పుచ్చుకొన్న
లంచముల నేనిఁ గానుక§లంచు నెంచి
పేదయుద్యోగులు గ్రహించు § బిచ్చమైన
లంచములని వచించు ఠో§లాటినీతి ?

43

ఆంగ్లవిద్యాధికుల హాళా§హాళికి జంకి
యాంధ్రులెల్ల బరాబరు § లవఘళింప
మొదలిడిరి సహజమే గద! § మొదటవచ్చు
చెవులకన్నను గొమ్ములు § మివుల నేటు!

44

నెత్తురుంబోని చెమటలు § నేల రాల్చి
పంటపండించు రైతుచేఁ § బన్నులూడ్చి
యుడుపులకొ? పడుపుఁజెలులకొ? § కుడుపులకునొ!
ధనము వెచ్చింతు రీజమీం§దారు లేల?

45

కూటికిని గుడ్డకును దొడ్డ కాటకమ్ము
నష్టకష్టాలు జీవితమందు విసుఁగు
బానిసతనమ్ము నాజన్మ ఫలము ప్రజకు
భరతసంస్థానపతుల యేల్బడిని నేఁడు.

జిజ్ఞాస.

సహజమో! లేక దైవికశక్తియుతమొ!
యేమియో సృష్టిలోఁ గుట్టు నెవ్వఁ డెఱుఁగుఁ
గాని యూహింప దీనికిఁ గారణంబు
గలఁ డొకండని మదిఁదోఁచి యలరుచుండు

2

పొత్త మాద్యంతముఁ జూచుబుద్ధి లేక
బహుళశాస్త్రావలోకనప్రజ్ఞ లేక
అటనటం గొన్ని పంక్తు లప్పటికిఁ జదివి
బుధులు కొందఱు ఖండనములు లిఖింత్రు

3

వయసుఁదనమున వగలాండ్ర ప్రక్కఁ జేరి
ముద్దుముచ్చటలను బ్రొద్దుపుచ్చి తుదకుఁ
గాటికిం గాలుచాఁచిన కాలమందు
జతన మొనరింప భక్తి యోసరణిఁ గలుగు

4

కూటిపేదకు సంతతి గుంపె డొదవు
ధనికవరునకుఁ బుత్రసంతతియె లేదు
ఇట్టి విపరీతసృష్టి నీ వెందుకొఱకు
సలుపుదువో? తల్లి! యెఱుఁగంగ శక్యుఁ డెవఁడు

5

పసరపున్మ్రులఁ గప్పిన పాపకృతికి
సర్వలోకులకా సంపన్న సాధ్వియుబ్బు
ధర్మమతికిఁ గులక్రమోదారకృతికిఁ
బ్రబల దుర్గుణదూషిత త్యాగయుబ్బు.

6

సత్యధర్మైకరక్తి యాచరణముననె
వచ్చుధనమున నొకకొంత వెచ్చఁబెట్టి
యేదొ! జనహితకృతి చేసి యెటులొ పేరు
లోకమునఁ గాంచనెంతురు లోభిధనులు!

7

దమముగల్గుమునుల దాసుల నొనరించు
ననుభవించుకొలఁది యాసఁ బెంచు
పారమార్థికస్వభావంబుఁ దొలఁగించుఁ
గామ మెంత తీఁపి గలదొ? కనుఁడి.

8

సకలశాస్త్రపరిజ్ఞానచతురుఁడేని
కామసందీప్తవహ్ని కగ్గమయి కాలు
శలభముంబలె, సహజవిజ్ఞానపటిమ
మున్న నేమాయె దృఢదీక్ష యొదవవలయు.

9

సకలజగదుపకారులఁ ఽ జంప నొంప
హంతకుల కిచ్చితివి ప్రీతి ఽ నమృతరసము
దీనలోకంబు దెసమాలి ఽ తిరుగసురుఁగ
నతికృపాత్ముల కిచ్చితి ఽ హాలహాలము

10

ఆశతోఁ గూడినది కాదె! ఽ యఖిలజీవ
సమితినాటక మీ ప్రపంఽచమునఁ గనఁగ
నట్లుగాకున్న నన్యోన్య ఽ మాశ్రయింపఁ
దగినపనియేమి కలదు? మిఽథ్యాజగమున.

11

తా రచించినగ్రంథ ముఽత్తమమటంచుఁ
బేరుఁగల బుధరాజికై ఽ వారములను
గాంచినంతన సరియె, తోఽద్గతగుణములు
దోషములు లోకమున కింత ఽ తోఁపకున్నె?

12

అమృతసమరసభరితంబు ఽ లమితవీర్య
పౌష్టికారోగ్యదములు నోఽపండ్ల వీడి
కృత్రిమపదార్థములఁ దిని ఽ త్రేఁపి వ్యాధి
పీడలకుఁ బాల్పడుదు రవిఽవేకిజనులు

13

ప్రబలశత్రువు మిత్రుఁడౌఁ; బనికిరాని
వస్తువేదైన మదిఁగూర్చువస్తు వగును;
వర్జనీయ ముపాదేయవస్తు వగును,
అవసరమదెంత విలువ గలట్టిదౌర!

14

ఎట్టిప్రశ్నకే నుత్తర మీయవచ్చుఁ
గాని సృష్టినిగూర్చిన దానికెట్లు
తృప్తికరముగ నుత్తర మిడఁగ నగును?
నీరధి బిందువులను గణించు టెట్లు?

15

ధనమమరకుంట, బానిసతనము, జనుల
ప్రోద్బలము లేమిఁ, బరిహాసమును, ప్రభుత్వ
మెప్పు నుత్సాహ మొసఁగమి, నెల్లప్రకృతి
శాస్త్రపరిశోధనంబులు సన్నగిల్లె!

16

రైతులనుదోఁచు వర్తకప్రజకు మేలు
సకలజనహితకరసాధులకును గీడు
కలుగు; నిది యీశ్వరాదేశబలమొ? కాక
ఆత్మశక్తియొ? నైజమో? యరయుటెట్లు?

17

స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానసమితి సలిపి
భగవదర్పితమని భుజింపఁ దలకొనఁగ
మొదటికబళమె విషమయి మోసగించు;
దైవసంకల్ప మెవ్వరు దాఁటఁ గలరు?

18

అంతరరివర్గదాసులై యాత్మశిష్య
నిచయమునకుఁ గుతర్కముల్ నేర్పి లోక
హితులపై కుసిగొల్పుచు బ్రతుకునట్టి
గురులు! గురులొక్కొ? పాపవాగురలు గాక!

19

ఆర్తరక్షణమెల్ల ధర్మాళికురవు
దీనజనముల యాపదఁ దెలిసి వానిఁ
గడపి కాచుట కీడౌనె? క్షాంతి దాంతి
సత్యకరుణా తపోదాన శౌచవిధులు

20

స్వార్థభావం బసూయ కోపం బశాంతి
యంతరరివర్గదాసత్వ మనృతహింస
లడరు తాపసులెట్లు బ్రహ్మర్షులైరొ?
వారివాక్యము లెట్లు, సఫలములయ్యె?

21

తల్లి ! నిను నమ్మి యున్నట్టి దాసకోటి
మూఁడుపూటల కొకపూట కూడులేక
కుములుచున్నారు; నీదవు క్రమపరీక్ష
తొలుత నిటులుండునని చూపుదువె ? రవంత !

22

ప్రజకు నిండోలగమున నుపన్యసించి
యింటికింబోయి చెడుత్రోవ నంటితిరుగు
నార్యు లాదర్శమూర్తులై యమరకునికి
నాత్మ మతభావవిధులు కూలాఱిపోయె !

23

సర్వసర్వంసహాభర్త సరస కరిగి
పూటబత్తెమ్ము యాచించు మూర్ఖపగిది
నీశు సర్వజ్ఞుఁ జేరి నైహికసుఖములు
వేఁడుమానవుఁ డెంతయు వెడఁగుగాఁడె

24

సార్వభౌమపదంబె హస్తగతమైనఁ
గోరినవి కోరినట్లు చేకూరియున్న
నేదియో యొకకొఱఁత చేనేడ్చు నరుని
యాసకేదితుద ? యదివీడు నతఁడె ఘనుఁడు

25

భోగమే కూడు; సైదోడె రోగసమితి;
మరణయాతనమె వియోగసరణి; నేఁటి
ప్రజల కింతకుమించి తోఁపదోకో? పార
మార్థికవిచార మిసుమంత యాత్మలందు.

26

మరణ ముత్తమకక్ష్యకు మార్పటంచుఁ
దెలిసియును మమకారంబుఁ దొలఁగఁద్రోయ
రకట! మానవులెంతటి యజ్ఞులొకద!
మోక్షమన దొడ్డికల్పక భూజమేమొ?

వివిధ విషయములు.

అనుభవజ్ఞాన మిసుమంత । యైనఁ గనక
పూర్తిగాఁ దెల్వి గ్రహియించు । బుఱ్ఱ లేక
కేవల గ్రంథవిషయాల । దేవులాడి
యడలుచున్నారు నేటివి।ద్యార్థు లంబ!

2

నేటి విద్యావిధానముల్ । నీతిమాపి
యంగబల బుద్ధిబలముల । నపహరించి
భోగలాలసతం బెంచి । త్యాగ మణఁచి
యిహపరవిదూరులను జేసె । నెల్లవారి.

3

ఇహపరంబుల రెంటను । నెలమి నొసఁగు
విద్యయే విద్య యగుఁగాని । విత్తదాయి
యగుచుఁ గుక్షింభరత కు।పాయంబుఁ జూపు
నంతమాత్రాన నది విద్య । యనఁగఁ దగునె?

4

పృథివి, విద్యాధికారులు । విద్య కెపుడు
నధికముగ నరులయి యుపా।ధ్యాయులకడ
లంచముల బలవంతాన । లాగి బొజ్జ
పెంచి; రర్భక మేధస్సు । పెంచరయ్యొ!

5

శబ్దసంగ్రహమిల్ల, శాస్త్రప్రసక్తి
నాస్తి, పూర్వప్రబంధ విజ్ఞానపటిమ
మరుదు, లౌకికబుద్ధియుఁ గఱవు, నేఁటి
కవులమనుకొను కొందఱకవుర! తగునె?

6

వంగచిత్రకళల్ హూణభంగిమలును
కొసరి చవిఁజూచి యనుకరింప సరియగునె
సిద్ధహస్తముఁ బ్రకటించు శిల్పకళలు
హంపి, యమరావతి, యజంత నరసి బుధులు.

7

అంద ఉద్యోగులైన సేద్యం బొనర్చి
పంట పండించి బత్తె మెవ్వాఁడు గూర్చు;
ధనము దిగమ్రింగి నీరుఁద్రావి నక్షుధార్తి
దీఱునే యించుకంత యెవ్వారికైన!

8

ఒకగతి పరాఙ్ముఖమున, వేఱొక్కరీతి
సమ్ముఖమ్మున, వర్తించు జనులకాత్మ
యనున దింతైనఁ దమకున్నదంచు విశ్వ
సింతురో? లేదో? వీరె వంచింత్రు జగము.

9

ఇస్సి! వాఁడెంత వీఁడెంత యెఱుకయందు
నన్ను మించినవార లీనాఁడు గలరె?
యందు రాకకొంద అరయని యజ్ఞులకట!
కలఁడు సర్వజ్ఞుఁ డొకఁడను తెలివి లేక!

10

నాదు పేర్విన్నమాత్ర వెన్కకును బాఱు
నెట్టి రోగంబులైన, నింకేల శంక?
పంచబంగాళమయ్యె నీవ్యాధి యిదిగో?
యనుచు వదరుఁ గ్రియాశూన్యుఁ డైనవెజ్జు.

11

రోగసర్పంబుఁ గబళించి రూపుమాపఁ
జేయుసమయాన వైద్యుల చెంతఁ జేరి
నీవె! తల్లివి తండ్రివి దైవమంచుఁ
బొగడి పనిదీఱ నాతని మొగముఁ గనరు

12

పత్రికలఁ బేరువడుటకో! పదవులకునొ!
ధనముకొఱకొ తాత్కాలికోత్సాహముననొ
యితరులు హాసింతురనియొ సద్ధితులబోధ
నమునవో చేరుదురు, నవోద్యమములఁ బ్రజ.

13

ప్రకృతిసిద్ధౌషధులఁ గాంచు | ప్రజ్ఞలేక
కృత్రిమపురసవిషముల | మ్రింగి యొడలు
చెఱుచుకొననేల ? ప్రజలెల్ల | గుఱుతెఱింగి
కనుఁడి, యారోగ్యదేవతఁ | గన్నులార !

14

కడుగుతొట్టి, విశుద్ధమా | నెడప దడప
నెండఁ బెట్టుచునున్న న | ట్లే యుపోష్య
విధుల నుదరంబు వాడ్చిన | వెజ్జుతోడ
నేమి కార్యము ? మందు లిం | కేల వలయు ?

15

కుడుచువెంటనె, మూత్రమ్ము | విడుచుటయును,
నెడమప్రక్క పరుండుట | నెందుఁగాని,
మితవిధానము బట్టు, టీ | గతిఁ జరించు
వారి కారోగ్యభాగ్య మ | వ్వారిగాదె !

16

అలజడింగూర్చి కష్టులఁ | గలుగఁజేసి
యాసఁజూపి నిరంకుశ | మంత జరపి
లంచములనిచ్చి యెట్లో గ | డించుకొన్న
ఓటు, నోటె ? జనాళికి | రాఁటుఁగాక !

17

ధనముచేఁ గొన్న యోట్లతోఁ ఽ గొనినపదవి
నధివసించిన పెద్దల ఽ యాధిపత్య
మునకు లోనగుసంస్థల ఽ మూలమునను
ప్రజల కురిత్రాడుగాక, లాఽభంబుఁ గలదె?

18

రైతులకుఁ బన్ను తగ్గింతు, ఽ గ్రామమునకు
బాటవేయింతుఁ, ద్రవ్వింతు ఽ బావి, జనుల
కడవిపుల్లరి దీయింతుఽనంచు జన్ని
రోగులటు గొంద ఓట్లకై ఽ వాగుచుంద్రు

19

ప్రజలు వైద్యు నుపాధ్యాయుఁ ఽ బడవవాని
మంత్రసానిని దూతికణ ఽ బనులు గలుగు
పట్లఁ బర్వెత్తి కాళ్ళైనఁ ఽ బట్టుకొంద్రు;
కార్యములు దీఱ వారిమొఽగంబుఁ గనరు.

20

పుట్టురోసము గలకోడిఽపుంజుగములఁ
బెంచి పురికొల్పి రణముఁ గఽల్పించి వాని
జయము, తమజయముగ, నపఽజయము తమదు
నపజయంబుగ నెంచు టఽనార్యమతము!

21

ఆయమొకయింత పదియంత లగువ్యయంబు
గలుగు సంసార మెట్టులు గట్టుకెక్కుఁ
గాన నున్నంతలోననే గౌరవముగఁ
గడుపవలె నాలుమగ లప్పువడక సరిగ

22

వాహనము రాదు, కనరారు భటులు, దండ
మూనఁ, డురుపాశమునఁబట్టు మోజ లేదు;
శాసనము సేయలే, డార్వఁ జనునె యుత్త
మర్ణుఁ గనుచోటఁదా నధమర్ణుఁ డడలి

23

పరమలోకోపకారు లెందఱు మహాత్మ
లవని సత్యప్రతిష్ఠ కత్యంతదీక్షఁ
బ్రాణముల ధారవోయ; రామూనితకృతి
జయముఁ గనుకీర్తి గాంధికె జగతిఁ దక్కె!

24

బీదరైతులు కొట్లాడి పెద్దలకడ
విన్నవింపఁగ నవ్వారు వీరిసొత్తు
తగవుఁ దీర్చునెపమున లుప్తం బొనర్త్రు;
"కంచెయే చేను మేసినఁ" గలదె? ఫలము!

25

సంతతానందరాజ్య మర్థింతువేని
పావనంబగు జీవిత భాగమెల్ల
దాతవై మనుము కాని, గ్రహీతవగుచు
నొక్క క్షణకాలమైనను నుండవలదు

26

భౌతికయుగంబు యంత్ర ప్రబంధమందు
ననృతహింసార్థి కార్జనాధ్యాయములగు;
నాస్తికమత ప్రశంస గద్యమ్ము; దీని
సంస్కరింపఁగనే కవీశ్వరుఁడు గలఁడొ?

27

తలపునకుఁ దోఁచుభావముల్ దొలఁగనీక
వ్రాసితిని బ్రజకుపయోగ పడునటంచు
నొక్కఁడేని గ్రహించి మేలొందెనేని
శ్రమమునకు ఫల మంచెద సంతసింతు

(సశేషము)

(ఇది శ్రీనారునాగనార్య విరచితము)

ఓమ్. శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

చెన్నపురి. వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1939.

సవరణములు.

పేజీ	పద్యము	తప్పు	ఒప్పు
విజ్ఞపము7	8-వ పంక్తి	యీ	నీ
11	11	జరిగి	జరగి
19	42	మొఱ:గ	మొఱఁగు
21	49	సత్త్ర	సత్ర
23	58	దగిన వి	దగినవి
,,	,,	యువి	యువి
,,	59	యై	నై
28	5	పదము	పదవి.
36	4	గన	గనఁ
44	34	లేని	వేని.
45	40	నందు	యందు
46	42	మలసుఁ	మలసఁ
51	7	సంకుచితంబు.	సంకుచితంపు
52	10	బొనుపడు	బనుపడు
59	40	పునరుద్ధరణముకై —	పునరుద్ధరణకయి.
60	41	పెల్లదరఁ—	పెల్లడరఁ—
63	6	వెచ్చఁబెట్టి—	వెచ్చపెట్టి.
70	7	ద్రావి సత్సుధా.	ద్రావినత్సుధా
,,	8	జనులకాత్మ	జనము లాత్మ
73	19	బట్ట.	బట్టు